

Hornictví vždy bylo, je a pravděpodobně zůstane jedním z fyzicky nejtěžších a nejnebezpečnějších povolání

Stříbro, cín a saze

Hornictví má na našem území dlouhou tradici a jeho dějiny jsou mnohem bohatší, než by se mohlo zdát. Kromě jeho hospodářského významu nelze opomenout ani fakt, že notně přispělo k rozvoji české geologie. Jak ale kdysi vypadal krušný život prostého havíře?

Vladimír Socha

Nerostné bohatství na území dnešní České republiky se intenzivně využívalo již v dávných dobách. Před osídlením Slovany v průběhu 6. století však místní kmeny značně zaostávaly za soudobými středomořskými civilizacemi: zlato, měď a bronz k nám odtamtud přišly až někdy kolem roku 2000 př. n. l., železo pak ještě asi o tisíciletí později. Zpočátku se kovové

nástroje, zbraně a ozdoby získávaly pouze prostřednictvím obchodu, avšak již krátce po přelomu letopočtu máme písemné záznamy o dolování železa na území Slovenska a Slezska.

Pece dávných Keltů

První archeologické nálezy v podobě starých tavicích pecí a pozůstatků po těžbě zlata pocházejí z doby keltského osídlení. Mnohé pozdější písemné doklady o těžbě rud se ovšem datují až do 10. století. Patří k nim například i zmínka o těžbě cínu v poznámkách španělského Žida **Ibráhíma ibn Jákúba**, který Čechy navštívil v roce 965. V té době zahrnovalo zdejší hornictví převážně těžbu cínu a rýžování zlata, kterému se u nás věnovali zejména horníci z Německa. Ostatně právě příchod německých horníků vedl později ke germanizaci českých zemí a přispíval zároveň k šíření technologického pokroku.

Původem chudý kněz Johannes Mathesius, vysvěcený samotným Martinem Lutherem, vydal v roce 1562 o hornictví dokonce sbírku kázání

Rozmach za Václava II.

Doba největšího rozkvětu hornictví v Čechách přišla až v průběhu 12. a 13. století, byla tedy spojena s vládou **Přemysla II.** a zejména

Nebylo výjimkou, že se ženy horníků stávaly i sedminásobnými vdovami!

později **Václava II.** (1271–1305). Právě on v roce 1300 vydal první horní zákon s názvem „Jus regale montanorum“, jenž znamenal důležitý milník v dějinách hornictví: uzákonil totiž horní a mincovní regál (právo), svobodu báňského podnikání a v neposlední řadě pravidla pro řízení důlní činnosti. Zmíněná reforma přispěla kromě rozvoje hornictví také k celkové hospodářské prosperitě země i k uzná-

Stříbrný denár knížete Oldřicha pochází z 11. století a dnes jej najdete v archeologickém oddělení Muzea východních Čech v Hradci Králové

Husité v nemilosti

Zmíněné období velkého rozmachu souvisí také s otevíráním bohatých ložisek zlatých a stříbrných rud. Vznikly tak doly v Jihlavě, Jílovém, Písku, Německém Brodě a zejména pak v Kutné Hoře, kde se nacházely ve své době možná nejslavnější středověké doly vůbec. Před husitskými válkami šlo dokonce o druhé nejvýznamnější město českých zemí, hned po Praze.

Kutnohorští, z nichž velké procento tvořili Němci, zaujímali ovšem k husitům velmi nepřátelský postoj; nechvalně proslulý je případ údajného zavraždění 1 600 husitů, jejichž těla měli

zlostní horníci naházet do kutnohorských šachet. To si kališníci samozřejmě nenechali líbit, město vypálil Jan Žižka a osídlili jej taborité. Všechny zkušenosti a um horníků tak byly ty tam.

Naději na zlepšení situace navíc zmařil i objev Nového světa v roce 1492, po němž evropské trhy zaplavilo levné zlato a stříbro z amerických dolů. V dalších stoletích tak české doly nedokázaly konkurovat a pouze živořily. Místo cenných rud se v nich dobývaly spíše vitriolové břidlice a grafit (tzv. černá země), které tehdy sloužily například k výrobě ozdobných předmětů.

Dolar podle tolaru

Porážka českých stavů na Bílé hoře v roce 1620 a následná třicetiletá válka zdevastovaly velkou část českého i tehdejšího německého území a znamenaly pro pomalu se oživující hornictví velký krok zpátky. Jedinou světlou výjimkou se stal

Světové jméno

Slovo dolar má původ ve výrazu Joachimsthaler, což v překladu znamená jáchymovský tolar. Mince se stala velmi populární a zkrácená verze jejího názvu „thaler“ si brzy našla cestu do řady dalších evropských jazyků, včetně nizozemštiny, kde zněla „daler“. Když Holanďané dosáhli největšího obchodního rozmachu v historii, potřebovali důvěryhodnou měnu. Vytvo-

řili proto tzv. lví tolar, který koloval po Evropě i Blízkém východě a dostal se i do největší nizozemské kolonie Nového Amsterdamu, pozdějšího New Yorku. **V koloniích byl velmi žádaný a jako „dollar“ se stal po vyhlášení nezávislosti oficiálním platidlem Spojených států amerických.** Dnes se dolary používají ve více než čtyřiceti zemích světa. **100+**

ní autority českého státu, protože plná pokladnice dělá samozřejmě na okolní vládce lepší dojem. Zákon tak připravil půdu pro vládu **Karla IV.**, jenž mohl roku 1346 ve slavné Zlaté bule potvrdit právo českého krále na horní i mincovní regál.

inzerce

TIERRA SNOW

FILM FEST

V říjnu a listopadu ve 180 městech ČR a SR!

POŘÁDÁ:

PARTNEŘI
FESTIVALU:

**Extrémní lyžování, freeride,
snowboarding, snowkite a další zimní
šílenosti na filmovém plátně**

www.SnowFilm.cz

Zobrazení procesu těžby stříbra v Kutné Hoře asi z roku 1490

Jáchymov, kde vznikla mince, která dala později světu název dolar (viz Světové jméno). V době největšího lesku navíc v Jáchymově pracovalo údajně až dvanáct tisíc horníků. Městu se stal ovšem osudným fakt, že patřilo rodu Šliků, jejichž majetek byl po Bílé hoře zkonfiskován. Věhlas této bašty hornictví pak částečně obnovil objev radiových rud na konci 19. století.

Budiž uhlí!

První zmínka o těžbě uhlí v Čechách se objevuje již roku 1463 a je spojena s městem Přílepy. Černým zlatem se občas topilo již v průběhu 16. století, ve větší míře však až o tři století později. V té době se hornictví dočkalo oživení i v dalších městech, například v Příbrami. Tamní doly byly sice známé už ve 14. století, proslavily se však zejména v roce 1875, kdy zde horníci poprvé prorazili do hloubky tisíc metrů. Od nepspektivního zlata a stříbra se tedy zájem přesunul k železu a uhlí jakožto ke „krvi industriální revoluce“. V těžbě této suroviny obsadilo Československo dokonce přední místo na světovém trhu.

Hornictví na našem území sehrálo stěžejní hospodářskou úlohu, neboť zajišťovalo materiální bohatství panovníkům, obchodní styky s cizinou a v neposlední řadě i německou kolonizaci českého území, která rozdala politické karty na staletí dopředu. Důležitý je rovněž fakt, že významně přispělo ke vzniku geologických věd – což si však prostí havíři pracující v dobových podmínkách samozřejmě neuvědomovali. A jak vlastně vypadal jejich pracovní den?

Pomoc všech svatých

Život horníků byl velmi těžký a práce nebezpečná. V dolech, které proti sesutí a zavalení chránilo pouze nepříliš spolehlivé dřevěné bednění, mohl každý chybný krok znamenat děsivou smrt. Neustále hrozil nedostatek vzduchu, průval podzemní vody, otrava jedovatými plyny i vznik závalů. S mezerami v materiálním vybavení se po dlouhou dobu pojila také neznalost přírodních úkazů a zákonitostí, stejně jako absence zkušeností u mladých nebo nově přijatých horníků. Nebylo ostatně výjimkou, že se ženy horníků stávaly i sedminásobnými vdovami!

„Název pro dnešní americký dolar pochází z označení jáchymovského tolaru“

Situace, kdy člověk zůstával hluboko pod zemí takřkajíc sám proti přírodě, vedla ke snaze najít alespoň pomyslnou ochranu mezi svatými, blahoslavenými či mučedníky. V historických hornických zemích se poměrně brzy stala patronkou horníků **svatá Barbora**.

Tuto starověkou mučednici (žila asi v letech 288–306) přivedla její křesťanská víra až na popravěš, ale její vztah k hornictví vychází z dřívější události, kdy se před ní údajně rozestoupila skála a pohltila ji. Dále horníci uctívali například **svatého Bartoloměje, Wolfganga, Jáchyma, Leonarda, Kryštofa, Michala** nebo **Jakuba Většího**. Specificky českého patrona horníků představoval zejména v dobách národního obrození také svatý s příhodným jménem **Prokop**.

Tvrký život s „podřítkami“

Havíři byli skutečně velmi zdatnými pracanty, přesto je téměř neuvěřitelné, že s tehdejšími technologiemi dokázali kopat šachty až několik stovek metrů pod úroveň země. Muži měli svoji práci přesně rozdělenou, přičemž každý dostal k ruce i pomocníka – pacholka. Zajímavá je také role volských kůží, které horníci používali k méně bolestivému skluzu dolů do šachet. Spotřeba těchto „podřítek“ byla tak velká, že dokonce sama vrchnost nařídila jejich přednostní dovoz do Kutné Hory.

Poselství Jihlavského práva

Proslulost a význam českého hornictví ve středověku dokládá zejména jeden z nejstarších a nejrespektovanějších hornických řádů vůbec, tzv. Jihlavské právo z roku 1248. Tuto listinu vydal **Václav I.** pro obyvatele Jihlavy za jejich věrnost v boji proti královi ambicióznímu synovi **Přemyslu Otakarovi**. Listina našla zřejmě předlohu v tridentských pravidlech, vydaných již na konci 12. století, svým významem je ale dalece překonala. Stala se doslova vzorem pro všechny listiny tohoto druhu v Evropě (včetně Slovenska, kde byl vlastní horní řád uherský vydán až roku 1550). **100+1**

Kromě tvrdé práce a zbožnosti měli havíři ještě jeden společný rys – rádi navštěvovali hospody. Jen v Kutné Hoře fungovalo asi šedesát pivovarů, a přesto se pivo dováželo ještě i z Kolína a Čáslavi. Ne náhodou tak vzniklo přísloví „Zpupní horníci na Horách mívají roboty do soboty, ale peněz jen do neděle“.

Geologie se nadechuje

Díky znalostem získaným při těžbě (které však byly před založením Univerzity Karlovy roku 1348 skutečně sporadické) mohli učenci také lépe pochopit děje v zemské kůře. První sebrané vědění o nerostech představuje jedenácti-stránkový „Vodňanský rukopis“ zvaný „Lapidarius“, který pochází z roku 1389. Tento jednoduchý mineralogický atlas představuje vlastně abecedně řazený seznam 55 nerostů, doplněný krátkými poznámkami. Dnes je pozoruhodný nejen svým stářím, ale i dobovými představami o původu a stavbě různých minerálů. V rukopisu se například uvádí, že křišťál vzniká ze ztvrdlého ledu či že korál „roste jako zelina anebo parohy“.

Horníční myslitelé u nás

Samotným hornictvím se následně začalo intenzivně zabírat více myslitelů. Patřil k nim například **Georgius Agricola** (původním jménem Bauer, 1494–1555), zprvu městský lékař v Jáchymově, jenž v díle „Bermannus sive de re metallica dialogus“ sděluje informace o hornictví a nerostech formou rozhovoru. Dalším významným znalcem hornictví byl chudý učitel a kněz **Johannes Mathesius** (1504–1565), rovněž působící v Jáchymově (vysvětlil jej sám **Martin Luther**), který vydal roku 1562 o hornictví dokonce sbírku kázání pod názvem „Sarepta oder Bergpostill“ (Sarepta bylo palestýnské hornické město zmiňované v Bibli). Nelze opomenout ani jméno **Lazara Erckera**, později rytíře **von Schreckenfelse** (1528/30–1594), který byl pro svůj důsledný zájem o hornictví jmenován nejvyšším horním mistrem a mincmistrem. V roce 1574 vydal Ercker v Praze dílo „Beschreibung aller fürnemis-

Rytina ilustrující těžbu nerostů v díle „De re metallica libri XII“ Georgia Agricolu pochází z roku 1561

ten mineralischen Ertzt und Bergwerkssarten“, které se údajně dočkalo i překladu do češtiny – a v takovém případě by se jednalo o vůbec nejstarší česky psané pojednání související s geologií. **100+1**

inzerce

NEJLEVNĚJŠÍ NOVÉ BYTY A RD

PRAHA

BRNO

www.vasebyty.cz

www.bydlenibrno.cz